

Het komt veel vaker, veel dichterbij en geraffineerder voor dan we willen weten: seksueel misbruik van kinderen. In elke schoolklas maken gemiddeld één of twee leerlingen het mee. Kindermisbruik gedijt bij duisternis, ziet hoogleraar Iva Bicanic: "Onze afweer houdt het gesprek erover tegen."

HOOGLERAAR IVA BICANIC:

'Niet wegkijken, maar er gewoon over praten'

Een woensdagmiddag op een zon-
overgoten en rustig terras aan de
Amsterdamse waterkant. Een schril
contrast met het onderwerp dat zich
meestal in de duisternis afspeelt.
Met het interview in de volle zon doe
je Iva een groot plezier. "Dat komt
door mijn afkomst", lacht de hoog-
leraar en traumapsycholoog, wier
Kroatische ouders begin jaren zeven-
tig naar Nederland kwamen. Ondanks
het zware thema straalt ze vaak iets
opgewekts uit. Misschien maakt dat
het makkelijker om te blijven luiste-
ren en kijken, als zij er op tv, radio,
online of in de krant over praat.
Nooit omfloerst en altijd een helder
licht schijnend op de vele kanten
van seksueel kindermisbruik.

Iedereen heeft
een rol om het
te detecteren

Zo ook vanmiddag. "Dat het bestaát
is het belangrijkste dat we over kin-
dermisbruik moeten weten", begint
de oprichter van het Landelijk Cen-
trum Seksueel Geweld haar verhaal.
"Het geloven en verdragen ervan
vinden we heel moeilijk. In onze
nieuws-app zien we het elke dag
voorbijkomen. Maar dat is een ratio-
neel weten, ik wil dat we het ook
emotioneel weten. En begrijpen dat
kinderen volwassenen nodig hebben
om het misbruik te stoppen. Dat zijn
jij, ik, de familie, burens, leerkracht,
huisarts ... iedereen heeft een rol om
het te detecteren."

Dat is ook meteen het moeilijke,
waarschuwt ze. "Want was het maar
waar dat je het makkelijk aan de bui-
tenkant kon zien. Dat verbergen kan
gekke vormen aannemen. Ook de
ogenschoonlijk dolgelukkige jongen
die het heel goed doet op school en
sport, kan misbruik op die manier
verhullen. Er is een geheim te bewa-
ken; vanuit het kind gezien is het van
levensbelang dat het niet uitkomt.
Zeker binnen families wacht iemand

Foto: Mariel Kolmschot

Iva Bicanic:

Sinds 2025 hoogleraar 'Seksueel
misbruik van kinderen' aan het
UMC Utrecht, oprichter en
directeur Kennisontwikkeling
van Landelijk Centrum Seksueel
Geweld, hoofd van het Landelijk
Psychotraumacentrum voor
Kinderen en Jongeren in het
Wilhelmina Kinderziekenhuis.
Iva gelooft dat we iedereen
nodig hebben om misbruik aan
te pakken.

gemiddeld dertien tot veertien jaar om het te vertellen, áls diegene al besluit om erover te gaan praten.”

Heel veel misverstanden

Dertig jaar geleden werd Iva in de collegezaal door het onderwerp gegrepen: “Toen hoogleraar Francien

Binnen families wacht iemand gemiddeld dertien jaar om het te vertellen

Lamers tijdens mijn studie Psychologie erover vertelde, botste het zo met mijn wereldbeeld en hoe ik ben opgegroeid.” Vanaf dat moment liet het onderwerp haar nooit meer los. Afgelopen december werd Iva benoemd tot hoogleraar. Op 26 november van dit jaar zal ze Lamers’ toga dragen tijdens haar inauguratie als hoogleraar ‘Seksueel misbruik van kinderen: de gevolgen en behandeling’ aan het UMC Utrecht.

Veel van haar mediabijdragen gaan over de misvattingen die we allemaal hebben over kindermisbruik. Het is zelden het monster in de bosjes, maar in 85 procent van de gevallen iemand dicht bij huis. In de eigen omgeving, iemand die je vertrouwt. Het kan een oudere broer, lieve oppas of enthousiaste sportcoach zijn. Iva doet er alles aan om de beeldvorming te verschuiven. Want de impact van kindermisbruik kan heel groot zijn. Niet alleen loopt iemand meer risico om nog een keer misbruik mee te maken, ook is

er een verhoogde kans op zelfdoding, automutilatie, depressie en verslaving.

Welk beeld over kindermisbruik wil je rechtzetten?

“Dat alle kinderen in een misbruik-situatie zichtbaar reageren met stressreacties en je daardoor kunt signaleren. Of dat het misbruik altijd met geweld en pijn gepaard gaat. Natuurlijk doet het misbruik zelf het kind geweld aan, maar de manier waarop is vaak niet gewelddadig. De persoon kan een bullebak zijn, maar in ongeveer de helft van de gevallen is degene die misbruik pleegt superbelangrijk voor het kind. Omdat die jou ziet staan, je het gevoel geeft dat je speciaal bent.”

Nog een hardnekkig misverstand: dat het alleen meisjes overkomt. Tijdens haar werk in het Landelijk Psychotraumacentrum zag ze geen verschil tussen hoe vaak het voorkomt bij meisjes of jongens in de basisschoolleeftijd. Een andere misvatting is dat vooral jongens en mannen misbruik plegen. Ook meisjes en vrouwen maken zich er schuldig aan, benadrukt Iva. Bij kindermisbruik is naar schatting zeven procent van de plegers een vrouw. En een derde van de jongens boven de 16 wordt misbruikt door een vrouw. Een opmerking van vrienden als: ‘Jij was er vroeg bij!’, kan ervoor zorgen dat een jongen of man erover blijft zwijgen.

Het kind raakt zijn of haar jeugd kwijt, zei je eerder. Hoe ziet dat verlies eruit?

“Het kind moet op jonge leeftijd al grote-mensen-dingen doen om het geheim te bewaken: nadenken, vooruitdenken, liegen, de pleger een hand boven het hoofd houden, parentificeren om de ouders te beschermen. Dingen die totaal niet passen bij een gezonde ontwikkeling. Alle

ontwikkelingsdomeinen - sociaal, cognitief, lichamelijk, seksueel, en emotioneel - worden ondermijnd door het misbruik en de opgelegde geheimhouding. Ook trekken kinderen de schuld naar zichzelf toe en gaan denken dat ze zelf vies zijn. Al jong leren ze een deel van zichzelf weg te stoppen. Of, vanuit hun fantasie, zichzelf wijs te maken dat het niet echt gebeurt.”

Maar de schuld ligt nooit bij het kind, vertelt Iva overal waar ze komt. Ook prijkt er op de website van het Centrum Seksueel Geweld een grote banner met in hoofdletters ‘HET IS NIET JOUW SCHULD’.

Toekomstig geluk

Het thema van deze *De Omwenteling* is: ‘Het geluk van morgen’, dus het geluk van de kinderen die nu geboren worden en het geluk van kinderen die in 2040 volwassen zijn. Hoe kan haar vakgebied daaraan bijdragen? In ieder geval door kindermisbruik uit de taboesfeer te halen. Iva: “Seksueel misbruik is niet normaal, maar we moeten

Het kan een oudere broer, lieve oppas of enthousiaste sportcoach zijn

het er wel gewoon over hebben, zeg ik vaak.” De hoogleraar ziet dat er nog veel moet gebeuren, wil kindermisbruik bespreekbaarder worden. Laat staan, minder vaak voorkomen.

“Het gebeurt regelmatig dat iemand mij bijvoorbeeld na een

radio-uitzending enthousiast mailt dat we de barricades op moeten en seksueel misbruik nu moeten stoppen. Dat wil ik natuurlijk ook, maar ik ben superrealistisch; het is een lang proces. Dan antwoord ik: we zijn bezig om te werken aan het stoppen ervan. Dat het stopt, ga ik misschien niet eens meer meemaken. Want het is een *wicked problem*, net als klimaatverandering en armoede. En dan is misbruik online er nog eens bijgekomen.”

Het aanpakken begint dus met erover praten?

“We moeten met alle kinderen gaan praten over seksueel misbruik. Veel vaker dan die ene ‘Week van de Lentekriebels’ en een aflevering van *Klokhuis*. Als we dat niet doen, hoe moeten zij dan weten wat het is? Daar heeft elke volwassene een rol in, zoals de leerkracht, de ouders, opa en oma. Wat vaak gebeurt is dat er met een kind een beetje beladen over wordt gepraat en wordt benadrukt dat het niet fijn is. Beter is om het te hebben over situaties die oké en niet-oké zijn. Dan kan je veel meer scenario’s bespreken.” Dan stelt: “Uit onderzoek weten we dat misbruikte kinderen eerder gaan vertellen als je het er thuis en op school over hebt. Waarom doen we dat dan niet allemaal? Normaal praten over iets wat niet normaal is, op een passende manier. Hopelijk gaan toekomstige kinderen het dan ook sneller herkennen en eerder vertellen.”

En hoe kunnen jeugdprofessionals of andere hulpverleners daaraan bijdragen?

“Met één à twee kinderen per schoolklas is er best kans dat je een kind in een misbruiksituatie voor je hebt. In de Jeugd-GGZ is het zelfs vijftig procent; zo hangen bijvoorbeeld automutilatie en seksueel misbruik met

elkaar samen. Vraag ernaar! Niet in the heat of the moment, maar maak het een normaal onderdeel van de intake. Vraag het en blijf dat doen. En ik snap dat het best spannend is. Maak het jezelf makkelijker door je vragen te verbreden: Heb je wel eens iets meegemaakt wat niet oké voelde of waar je van in de war bent geraakt? Of waar je liever niet aan denkt?”

Omstander, kijk niet weg

Het gesprek komt op de belangrijke rol van de omstander en waarom misbruik gedijt in het donker. Misbruik gaat vaak gepaard met wegstaren, niet durven vragen, het afdoen met een opmerking als: ‘Je bent toch niet verkracht?’. Bij seksueel misbruik staat er veel op het spel, juist omdat het zich meestal zo dicht bij huis afspeelt. Families of vriendengroepen kunnen uit elkaar vallen. De pleger of degene die misbruikt is, kan zijn *clan* kwijtraan. En dan is er nog de dynamiek tussen kind, pleger en omstander.

Iva: “Meestal kennen die drie elkaar goed, hebben ze een band. Als het uitkomt, gaat er onderling iets schuiven. Van tevoren weet je alleen niet precies wat en hoe groot dat zal zijn. Vanavond geef ik les over intergeneratieel misbruik. Dan vertel ik over de patronen die worden doorgegeven, zoals vermijden, wegstaren en bagatelliseren. In die driehoek doen ze dat alle drie. Degene die de meeste mogelijkheden heeft om dat patroon te doorbreken, is de omstander.”

Heb je wel eens iets meegemaakt wat niet oké voelde?

Het kan leiden tot een soort levend verlies van familie of bekenden

Als het misbruik dan uitkomt, is het aan de omgeving om goed met de onthulling om te gaan. Daarbij ziet Iva een veelvoorkomend mechanisme: “Het is heel wat om misbruik mee te maken. Maar om dan ook nog te maken te krijgen met mensen die je niet geloven of het afdoen als onschuldig, dat is heel erg moeilijk. Het kan leiden tot een soort levend verlies van familie of bekenden. Ik heb gezien hoeveel pijn dat doet, vergeten met mensen die wel geloofd, gehoord en gesteund worden. Dat is letterlijk een levensgroot verschil. Hoe jijzelf goed kan reageren als iemand je zoiets toevertrouwt? Zeg niet als eerste: ‘Oh, wat erg,’ vul niet voor de ander in, vraag niet wat er is gebeurd maar luister en stel open vragen.”

Leren van ervaringsdeskundigen

In december werd Iva benoemd tot hoogleraar aan het UMC Utrecht. Daar wil ze wetenschappelijk onderzoek doen om te leren hoe we vroegtijdig kunnen signaleren, beter begrijpen wat er nodig is en gerichter kunnen ondersteunen. Ze is enthousiast over de studies die op stapel staan: “In een prospectieve cohortstudie gaan we kinderen vanaf 6 jaar die seksueel misbruik hebben meegemaakt, in ieder geval tot hun 18e volgen. Dan kunnen we beter begrijpen wat misbruik op de verschillende levensdomeinen doet. Zo weten we bijvoorbeeld nog weinig over de

"Het is zelden het monster in de
bosjes, maar in 85 procent van de
gevallen iemand dicht bij huis."

gevolgen op de sociale ontwikkelingen zoals vrienden maken, intimiteit, seksualiteit.”

Kunnen we kindermisbruik vaker voorkomen, als we licht op de duisternis schijnen?

“Dat is een conceptuele gedachte, waar ik nog geen bewijs voor heb. Wat je niet ziet, kan je niet beschermen. Vanaf dit jaar gaan we kinderdagboeken onderzoeken van mensen die vroeger misbruikt zijn. Om te leren hoe kinderen denken en welke

Dat we het *gedrag* van de pleger afwijzen, niet de persoon zelf

taal wij kunnen gebruiken in contact met de kinderen van nu. Ook gaan we de Matroesjka-studie doen, door te leren van mensen met families waar misbruik meerdere generaties is doorgegaan. Hoe kan dat en hoe kunnen we het stoppen? Zij zijn de deskundigen. Als hun ervaringskennis door wetenschappers goed wordt verstaan, kan er een *loop* terug naar de praktijk ontstaan door groei van kennis.”

Nieuwe hoofdstukken

Er zijn nog bergen werk te verzetten, maar Iva ziet ook optimistische ontwikkelingen: “Er verschijnen steeds meer theaterstukken, documentaires en boeken over dit onderwerp. En ik zie een ‘It ends with us’-stroming. Tegelijkertijd hebben we nog heel veel hoofdstukken te gaan. Bijvoorbeeld over hoe we praten en denken over mensen die kindermisbruik

plegen.” Haar opmerking over de pleger sluit aan bij de slotvraag.

Eén generatie verder, wat zou jou dan over vijftien jaar gelukkig stemmen als je naar jouw vakgebied kijkt?

Iva: “Dat we het *gedrag* van de pleger afwijzen, niet de persoon zelf. Door sociale afwijzing is hij of zij geen lid van de *clan* meer; dit versterkt

eenzaamheid en de kans op delictgedrag. Ik zou willen dat we iemand niet meer naar de Maasvlakte wegsturen, maar zeggen: ‘Jouw gedrag wijzen we af, maar jij hoort bij ons en als je werkt aan je gedrag, willen wij je daarbij steunen’. Dat zou een enorme stap voorwaarts zijn. Mits de pleger volledige verantwoordelijkheid neemt voor wat hij of zij heeft gedaan natuurlijk.”

De lees-, luister- en kijktips van Iva Bicanic

- Gedicht van Maya Angelou *Life doesn't frighten me*.
- NRC Podcastserie *Mijn schuld*.
- Boek van Jules Mulder *Pedofielen en misbruikplegers*.